

Als 23 anys de la seva mort

Qui va matar el Che

S'ha dit sempre que caigué en combat. Però ara Félix Rodríguez, un agent cubà de la CIA que el buscava aferrissadament, ens revela que fou capturat i afusellat per les tropes bolivianes en contra de la voluntat de Washington. I que si ho aconseguiren fou també gràcies a Regis Debray.

"**C**rec en la lluita armada com a única solució per als pobles que lluiten per la llibertat. I actuo en conseqüència", havia escrit als seus pares en una mena de carta de comiat, per si moria en l'última aventura. I després d'haver arriscat la pell a la Sierra Maestra de Cuba i a la sabana del Congo, el 9 d'octubre del 1967 Ernesto Guevara de la Serna acabà efectivament deixant-se la pell a les muntanyes de Bolívia. Segons la versió oficial donada per les autoritats bolivianes, el van matar el dia abans durant un tiroteig. Però just des d'aleshores s'escampà la veu que en realitat havia estat capturat viu i assassinat més tard. També es va dir que, en la seva captura, hi havien contribuït homes de la CIA. Aquests rumors i la data exacta de la seva mort són confirmades per un testimoni i una fotografia. Feta per un major bolivià, la foto retrata el guerriller pocs minuts abans del seu afusellament. Al costat, a la seva dreta, surt retratat l'agent de la CIA, que per damunt de qualsevol altre va contribuir a la seva captura: un cubà anomenat Félix Rodríguez. Durant més de 20 anys Rodríguez s'ha vantat privadament d'aquest fet, sense oblidar de mostrar el Rolex que va prendre del canell de Guevara.

Durant 15 anys Félix Rodríguez va ser un dels agents més actius de la CIA. Després, el 1976, la va deixar. Nou anys abans havia realitzat l'empresa més significativa de la seva carrera: la captura d'Ernesto Guevara, anomenat Che.

Després d'haver combatut al Congo amb un grup de cubans i amb milers de guerrillers africans en lluita contra el president Moïse Ciombe, Guevara s'havia traslladat clandestinament a La Paz l'octubre del 1966. Alguns mesos després, al quarter general de la CIA de Langley arribaren veus que Guevara era

a Bolívia.

Però eren rumors no confirmats, als quals només alguns donaven crèdit. Guevara era donat per mort per altres experts de la CIA. El que els va convèncer a tots fou la confessió feta a les autoritats bolivianes per l'intel·lectual francès Regis Debray, capturat conjuntament amb un periodista argentí, just després d'haver deixat el grup de guerrillers comandats per Guevara. Segons Rodríguez, el testimoni donat per Debray fou el que va empènyer la CIA a ajudar els bolivians en la caça de Guevara.

—*Potser el que vol dir —li demanem—, és que fou Regis Debray el que conduí a la captura del Che.*

—D'alguna manera —respon Rodríguez—. Les seves informacions trameses a Langley pels bolivians ens van permetre inclús dissenyar una mena de mapa psicològic del territori enemic. Foren molt útils per a poder-nos fer una idea de les persones amb què ens havíem de trobar, i sobretot pel fet de revelar-nos els seus secrets i les seves debilitats.

—*¿Com per exemple?*

—Debray va dir que un dels pocs bolivians que seguien el Che, José Castillo Chávez, anomenat Paco, havia estat obligat contra la seva voluntat a fer de guerriller. Paco havia dit a Debray que l'havien retingut. Li havien dit que aniria a l'Havana i a Moscou i en canvi l'havien portat a les muntanyes. I ell estava molt ressentit. Aquesta informació fou, temps després, determinant.

—*¿Després d'haver sabut per Debray que el Che estava efectivament a Bolívia què va fer la CIA?*

—Va seleccionar un petit grup d'experts per enviar-los a La Paz per tal d'ajudar els bolivians.

—*Vostè ¿per què va ser escollit?*

—A més de la meua experiència en missions clandestines, jo tenia una gran qualitat: era cubà. Això significava que

parlava la llengua perfectament i sobretot que no seria immediatament associat amb els projectes de Washington: capturar Guevara, viu si era possible. La CIA hauria estat capaç de qualsevol cosa per tal de poder-lo interrogar. Inclús s'havien fet plans per portar-lo en helicòpter i després en avió a Panamà.

—*¿I els bolivians no li han dit mai obertament quines intencions tenien en el cas que l'haguessin agafat viu?*

—No, no m'ho digueren mai obertament. Però estava bastant clar que les seves intencions eren no fer presoners.

—*¿Per què?*

—Volien evitar que succeís el que va passar amb Debray. Com en el cas Debray, haurien estat sotmesos a fortíssimes pressions dels països aliats i de l'opinió pública mundial i temien que les manifestacions pel Che del moviment estudiantil bolivià haurien pogut fer caure el govern.

—*¿Quin fou el seu primer deure a Bolívia?*

—El d'ensinistrar els experts de l'espionatge de la Vuitena divisió de l'exèrcit bolivià, responsable del territori en què se sospitava que hi hagués el Che.

—*¿Quin tipus d'ensinistrament?*

—Recollida d'informació entre els habitants locals, interrogatoris dels presoners. Coses d'aquesta mena.

—*¿Quan va començar la veritable caça del Che?*

—El 31 d'agost del 1967, amb la captura de Paco.

—*¿Com va ser capturat?*

—Estava en un grup de guerrillers comandat per un capità cubà veterà de la Sierra Maestra que es deia Joaquín. Els van atrapar en un parany de l'exèrcit mentre travessaven Rio Grande, i tots foren assassinats. L'únic supervivent va ser Paco. Jo vaig arribar a convèncer els bolivians que no el matessin i me l'entreguessin per interrogar-lo.

—*¿Què va aconseguir arrancar-li?*

—No fou necessari arrancar-li res de res. Recordant allò que havia dit Debray no fou gens difícil convèncer-lo perquè parlés. Va reconstruir l'estructura sencera de l'organització guerrillera. Em va dir que estava dividida en dos grups, un dels quals havia delmat durant la seva captura. L'altre era el comandat pel Che, que a la vegada estava dividit en tres parts per motius de seguretat. Hi havia una avantguarda comandada per un tal Miguel, a un quilòmetre de distància seguia un grup de centre guiat per Guevara i a un altre quilòmetre més endarrere hi havia la rereguarda.

—*¿Què més li va dir?*

—Em va dir que el grup de Joaquín i el del Che havien perdut els contactes i que feia més d'un mes que no sabien res l'un de l'altre. Després em va ajudar a identificar el cadàver de Tamara Bunke Bider, coneguda per Tania, una jove alemanya oriental que el Che havia conegut alguns anys abans a Cuba. Tania era en realitat una espia enviada pel KGB per controlar Guevara.

—*¿I Guevara ho sabia?*

—Pel que em va dir Paco, havia esbrinat alguna cosa, i és potser per això que va decidir d'enviar-la al grup de Joaquín, abans que quedar-se-la en el seu. De tota manera entre Tania i el Che estava molt clar que hi havia un relació especial. Segons Paco s'admiraven mútuament... potser entre ells dos hi havia alguna cosa més...

—*¿I què se'n va fer, del seu cadàver?*

—Els soldats no l'havien trobat perquè la van matar mentre travessava el Río Grande i s'havia enfonsat a causa del gran pes de la seva motxilla, que portava a l'esquena. Segons indicacions de Paco els soldats la van anar a buscar i la van trobar al riu.

Al Paco, el van enviar a les muntanyes en contra de la seva voluntat, Paco és l'únic supervivent de tot el grup. Paco demostra que està ben informat i sobretot disposat a col·laborar. D'això ens ve la sospita que en realitat Paco hagi estat un infiltrat.

—*¿Vostè què ens en pot dir?*

—No em consta. També perquè si no hagués intervingut personalment, els bolivians l'haurien matat just després de la captura.

—*¿A part de les informacions de Paco, n'hi hagué algun altre que arribés a descobrir gràcies a l'emboscada el grup de Joaquín?*

—Una altra important font d'informacions fou el diari que es va trobar a la motxilla d'un altre cubà, Israel Reyes Zayas, anomenat Braulio. Hi venien explicades d'una manera molt detallada les condicions miserables en què es trobaven els guerrillers. No tenien menjar, no tenien vestits, patien diarrees.

—*¿Feia la sensació que estaven baixos de moral?*

—Jo diria que sí. També perquè després de mesos de muntanya no havien aconseguit reclutar ni tan sols un pagès.

vien estat assassinats. Vaig anar personalment amb un jeep a la Higuera, un poblet proper al lloc de l'enfrontament armat. Allà vaig indentificar el cadàver de Miguel, comandant de l'avantguarda de Guevara. De seguida vaig entendre que no podia ser gaire lluny.

—*¿I què va fer?*

—Vaig cridar tot seguit el coronel Joaquín Zenteno i li vaig aconsellar de portar el seu batalló de rangers a la zona de La Higuera. I el 29 de setembre va sortir un comboi militar amb tot el seu batalló.

—*¿Com ho explica?*

—Els indis bolivians no tenien els pèls dels *barbudos* a la cara i no estaven acostumats a veure cares estrangeres. Aquell grup d'homes armats els espantava. I el seu missatge els sonava buit o incomprensible.

—*¿En quin sentit?*

—Els guerrillers anaven als indis a parlar del president René Barrientos i els deien que era una amenaça per a ells i per a la seva terra. Però els indis no sabien ni tan sols qui era Barrientos, perduts allà dalt de les muntanyes.

—*¿Què va passar després?*

—El 20 de setembre vam ser informats per un tinent de la Vuitena divisió que hi havia hagut un enfrontament amb armes i que uns altres tres guerrillers ha-

—*¿Quin era el pla?*

—Una companyia havia de bloquejar una possible temptativa de fuga a través del Río Grande. Els guerrillers sabien de fet que aquell riu dividia el territori gestionat per la Vuitena Divisió del gestionat per la Quarta i tenien el costum de travessar el riu cada vegada que una de les dues divisions anava a terreny contrari. Ens va enviar un altra companyia al davant a la zona de La Higuera amb homes vestits de civils encarregats de la recollida d'informació. Jo i el coronel Zenteno ens vam establir, en canvi, a la base aèria de Vallegrande, una petita ciutat, la més propera d'aquella zona. Allà em vaig ocupar de la instal·lació de ràdios portàtils a tres avions T-86 que eren allí. El sistema de ràdio de bord no

era compatible amb l'utilitzat pel batalló de Zenteno i per tal de resoldre el problema havia decidit de muntar en els avions les mateixes ràdios que tenien els soldats a terra.

—*¿I mentrestant, què passava a La Higuera?*

—Les tropes havien arribat l'u d'octubre i les primeres operacions de rastreig van començar cap al 2 o el 3. La nit del 7 un dels equips encarregats de la recollida d'informació va saber per mitjà d'un pagès que havia sentit veus en una

minar fins a Chile, on van rebre l'ajuda de Salvador Allende.

—*¿Com va ser informat vostè de la captura del Che?*

—El 8 d'octubre va arribar un missatge de ràdio a Vallegrande. Estava en codi i deia: "Papá cansado". *Papá* significa comandant guerriller, i *cansat* volia dir presoner. Tot seguit vam decidir d'agafar els dos avions en els quals ja havia instal·lat la ràdio, i sobrevolar la zona de La Higuera. Va passar per damunt de la Quebrada, però la vegetació era espessa

captura?

—No, perquè el contacte per ràdio amb la CIA s'havia acordat per l'endemà. Aquella nit em vaig limitar a preparar el missatge xifrat. Anunciava la captura del Che i deia que si el volien viu haurien de contactar tot seguit amb el president bolivià i convèncer-lo que no el matés.

—*¿Quan va marxar?*

—El 9 d'octubre, a les 7 del matí, érem tots a la pista de Vallegrande. Cinc minuts més tard jo i el coronel vam pujar a bord de l'helicòpter. El viatge va durar una mitja hora. Vam aterrar darrere un edifici de fang que funcionava com a escola del poble. Allà dins hi havia dos presoners, el Che i un altre guerriller, un cubà de nom Willie Cubas.

—*¿Qui us va acollir a La Higuera?*

—Un major, que ens mostrà de seguida el material i els documents segrestats als guerrillers. El Che, el vam capturar amb una bossa de pell que portava com una bandolera. Dins d'aquella bossa vam trobar el seu diari personal, una agenda amb missatges escrits a màquina i dos llibrets, un de vermell i un de negre, que contenien diverses sèries de xifres. Tot seguit em van dir que era un codi xifrat xinès que Guevara utilitzava per comunicar-se amb l'Havana.

—*¿I Guevara en quin estat es trobava?*

—Vaig entrar dins de l'escola juntament amb el coronel i el major. La cambra era fosca. Hi havia una única finestreta. Guevara estava estirat a terra lligat de mans i peus. Al seu costat hi havia el cadàver de dos altres guerrillers.

—*¿Qui fou el primer que hi va parlar?*

—El coronel Zenteno començà a interrograr-lo immediatament. *¿Què fas en el meu país? ¿Com hi has entrat? ¿Què és el que vols? Guevara el mirà de fit a fit sense obrir la boca. Zenteno estava obligat a girar-se i anar-se'n. Nosaltres el seguïrem.*

—*¿Quina impressió li va fer el Che?*

—La d'un home vençut. Però encara que durant anys hagués estat el meu pitjor enemic, en aquell moment em feia pena. No sols això: vaig sentir un gran respecte per la seva coherència. En nom dels seus ideals havia deixat un lloc de ministre a l'Havana per venir a arriscar la pell a les muntanyes bolivianes.

—*¿El notava espantat?*

—No. Estava certament abatut però no espantat.

zona de vegetació molt espessa anomenada Quebrada del Yuro. Aquella mateixa nit en fou informat el comandant de la companyia estacionada a La Higuera, el qual va decidir de rodejar la zona de la Quebrada. El matí del 8 els seus homes començaren a avançar i quasi de seguida es van trobar amb el grup del Che.

—*¿Quants guerrillers hi havia?*

—Poc després anàrem veient que estaven tots allà, una quarantena d'homes. Després de la pèrdua de Miguel, la resta d'avantguarda i la rereguarda s'havien ajuntat al grup de Che.

—*¿I al final no se'n va escapar cap?*

—Només tres guerrillers aconseguiren superar el cercle. Entre ells hi havia Pompo, el guàrdia de cos del Che. Temps més tard vaig saber que van ca-

i no es veia res. Aconseguïrem restablir el contacte per ràdio i fórem informats que *Papá* havia estat lleugerament ferit a la cama dreta. Vaig demanar informació sobre la seva identitat i se'm va contestar: "el extranjero". En aquell moment ja no en tenia cap dubte: era Guevara.

—*¿I què va fer?*

—Retornàrem a Vallegrande per donar la notícia al coronel. Aquella nit en un petit hostel de Vallegrande vam fer un brindis per l'estabilitat i per la democràcia boliviana. Després, entre la borratxera general vaig demanar al coronel Zenteno el permís d'acompanyar-lo a La Higuera a bord de l'únic helicòpter de què disposàvem.

—*¿Va informar la CIA de la seva*

El 31 d'agost de 1967 va començar la captura del Che.

—*¿I després que va succeir?*

—El coronel i el major es van dirigir cap a la Quebrada del Yuro, on encara hi havia combats. Jo vaig anar a fotografiar el material i els documents capturats. Després arribà l'hora i vaig enviar, per ràdio, el missatge als meus superiors. Fou quasi al mateix moment, a les 10 del matí, que arribà una trucada del comandament superior bolivià amb les instruccions sobre la sort de Guevara.

—*¿El missatge quin era?*

—Estava en codi i deia: El comandament superior autoritza a portar endavant l'operació 500 i 600. La primera xifra era el nom en codi de Guevara, la segona volia dir execució. Si haguessin dit 500 i 700 hauria volgut dir, en canvi, mantenir-lo en vida. Em vaig fer repetir el missatge una altra vegada per estar-ne ben segurs. I em confirmaren 500 i 600.

—*¿Què va decidir fer?*

—Res, no vaig dir res a ningú i vaig continuar fent fotografies fins a les 11, quan el coronel Zenteno va tornar. Li vaig transmetre el missatge i li vaig dir que es contradia amb les instruccions donades pel govern dels Estats Units. Li vaig demanar que parés l'execució, però

Zenteno no en volia sentir parlar. Però decidí finalment confiar-me Guevara durant un parell d'hores. Em digué: "T'autoritzo que l'interroguis, però a les 2 de la tarda m'has de portar el seu cadàver". Li vaig donar la meua paraula d'honor. Després el coronel va tornar a la Quebrada i jo vaig tornar a entrar a l'escola.

—*¿Quines foren les seves primeres paraules a Guevara?*

—Li vaig dir: "comandant he vingut a parlar amb vostè". Ell em mirà i em va respondre: "¡No em deixo interrogar per ningú!". Aleshores li vaig explicar que no tenia cap intenció d'interrogar-lo, sinó que volia tenir una conversa amb ell. Em mirà fixament durant aproximadament un minut. Després em va demanar si podria seure i si el podien deslligar. Vaig donar el meu consentiment i vaig ordenar a un soldat que li deslligués les mans i els peus, aleshores Guevara es tragué la pipa de la butxaca i em va demanar permís per a fumar. Li vaig donar el permís i un soldat li va oferir el tabac d'una cigarreta.

—*¿De què van parlar?*

—Es negà a respondre qualsevol pregunta que tingués algun valor militar o

estratègic, però no dubtà a discutir sobre gran temes, com el de l'economia cubana i l'embargament americà. I li vaig demanar aleshores per què havia escollit Bolívia. Em va explicar que l'ideal per a ell hauria estat un país de l'Amèrica Central, però l'Amèrica Central era massa propera als Estats Units, i que després de Cuba els americans haurien fet de tot per tal d'evitar una nova revolució. Per això havia escollit Bolívia, perquè era un país més llunyà, era molt pobre i per tant d'escassa importància econòmica per als Estats Units i tenia l'avantatge de fer frontera amb altres 5 països llatinoamericans. Si la revolució hagués tingut èxit a Bolívia, hauria estat més fàcil exportar-la a altres llocs.

—*¿Com s'explica el fet que cap pagès bolivià s'hagués unit als guerrillers?*

—Digué que els bolivians eren provinçians i que els pagesos no tenien consciència política. En aquell moment fou interromput per alguns trets provinents de la cambra del costat, a tot això hi seguí el soroll d'una patacada d'un cos. Guevara deixà de parlar per uns segons, em va mirar i abaixà seguidament el cap